

NEZAKONITA DJECA ILI NEZAKONITI RODITELJI?

DR MATIJA BERLJAK

U ovom prilogu iznosimo nekoliko misli u vezi s *pravima djeteta* i s njegovim mjestom u obitelji, u društvu i u Crkvi. Te misli popraćujemo primjedbama, pastoralnim sugestijama i prijedlozima što ih upućujemo svima, a osobito nadležnima u Crkvi, kako bi se što bolje očitovala dimenzija pravednosti u odnosu prema djetetu.

Međunarodna godina djeteta, u kojoj se upravo nalazimo, pruža priliku i daje poticaj da preispitamo naš odnos prema *svakom* djetetu, koje je uostalom Krist uzeo kao prototip svih kojima pripada Kraljevstvo (usp. Mt 19, 14). Mi ćemo u ovom prilogu ispitati osobito naš odnos prema onoj djeci koju običavamo nazivati »nezakonitom«. Sasvim je očito da ne mogu postojati »nezakonita« djeca, nego samo »nezakoniti« roditelji. Ipak katkad u Kanonskom pravu i spisima Crkve, a češće i u svakodnevnom govoru, osobito onom crkvenom, još uvijek susrećemo izraze »zakonit« i »nezakonit«, koji se odnose samo na dijete.

Ovo je izrazoslovlje bilo poznato već u rimskom pravu i često se upotrebljavalo. Iz »zakonitosti« odnosno »nezakonitosti« proizlazili su stanoviti učinci za djecu. Naime, potpunu zaštitu i sva prava uživala su samo »zakonita«, a »nezakonita« djeca bila su u mnogočemu u daleko slabijem položaju.¹ Takvo starorimsko shvaćanje kasnije prihvaća Crkva, pa to shvaćanje prelazi u život i zakone koji do u pojedinosti reguliraju to pitanje.

Codex iuris canonici, koji je još uvijek velikim dijelom na snazi u Crkvi, često do u sitnice raspravlja pitanje »zakonite« odnosno »nezakonite« djece. Ovdje želimo istaći samo neke kanone koji pokazuju kako »nezakonita« djeca *nemaju sva prava u Crkvi*, kako nisu izjednačena s ostalom djecom. »Nezakoniti« su nepravilni zbog nedostatka (kan. 984. 1), ne mogu stupiti u sjemenište (kan. 1363), isključeni su od kardinalske (kan. 232 § 2, 1) i biskupske časti (kan. 331 § 1, 1), isključeni su od časti samostojnog opata ili prelata (kan. 320 § 2), ne mogu biti izabrani za više redovničke poglavare (kan. 504)... Treba istaći da »nezakonita« djeca prema rimskom pravu, koje prelazi u crkveno, mogu u stanovitim slučajevima steći, bilo sva bilo samo neka, prava kao i »zakonita« djeca i to po takozvanom »pozakonjenju«.

¹ Usp. ROBLEDA, O., *Quaestionum quarundam expositio pro schola institutionum iuris romani*, Romae 1971/72², passim; HORVAT, M., *Rimsko pravo*, Zagreb 1974³ passim.

I novi nacrt Kanonskog prava, kad govori o djeci, razlikuje »zakonitu« od »nezakonite«, a govori i o »pozakonjenju«. Dakle, ni u dogledno vrijeme, kako na žalost sada stoje stvari, u crkvenoj pravnoj terminologiji neće se puno toga izmijeniti. Ne znamo da li će biti usvojena zamolba *Njemačke sinode* Svetom ocu da se djeca rođena izvan bračne zajednice izjednače u pravima s djecom rođenom u crkvenoj ženidbi.² Čini nam se da terminologija i ovo dosadašnje zakonodavstvo u vezi s »nezakonitom« odnosno »zakonitom« djecom, preuzeto iz rimskog prava, danas više ne odgovara i ne izražava dimenziju pravednosti koja mora biti sadržana u samoj naravi prava. Stoga se usuđujemo dati neke sugestije koje se mogu, čini nam se, ostvariti i to u skladu sa zakonom Crkve koji je sada na snazi.

1. Prvi praktični korak koji se tiče sviju bio bi slijedeći: U svakodnevnom govoru ne bismo smjeli označivati djecu izrazima koji imaju pogrdan prizvuk, kao što je, na primjer, upravo izraz »nezakonit«. Treba promijeniti govor i odgajati ljude da stvore novu terminologiju i novi stav prema djeci koja nisu rođena iz zajednice koju društvo priznaje zakonitom.

2. Drugi korak bio bi u izradi novih obrazaca *matica krštenih, krsnih listova* itd. Ti dokumenti ne smiju vrijeđati pojedine osobe dok sadrže ili iznose podatke. Kojemu od *pastira duša* nije bilo neugodno kad su mu zaručnik ili zaručnica donijeli *krsni list* u kojem u velikoj rubrici bijaše ispisano: »nezakonito dijete»? Stari formulari *krsnih listova* u zagrebačkoj nadbiskupiji u tom su pogledu bili još kako-tako podnošljivi, jer u njima ta rubrika nije bila tako istaknuta kao u današnjim. Usuđujemo se predložiti nadležnima u Crkvi, biskupima hrvatskog jezičnog područja, da za cijelo područje hrvatske katoličke Crkve izrade jedinstvene obrasce *krsnih listova* i *matica krštenih* (danas se obrasci *krsnih listova* razlikuju od biskupije do biskupije) u kojima bi se iza imena djeteta izostavila rubrika »zakonit« odnosno »nezakonit« a umjesto nje (iza rubrike imena roditelja) stavila rubrika u koju bi se upisalo jesu li roditelji *vjenčani* (crkveno ili samo građanski), *kada* su vjenčani, *gdje* su vjenčani, zatim rubrika s *imenom kumova* i rubrika s *imenom krstitelja*. Doista, *nije pravedno, ni po Božjem ni po ljudskom, iza imena krštenika stavljati riječ koja će ga cijelog života vrijeđati*. Istina, ne bi bilo lijepo ni roditelje u takvim crkvenim dokumentima nazivati »nezakonitima« (premda možda ne bi bilo nepravedno!), ali bi roditelji ipak radije podnijeli da se njih naziva »nezakonitima«, nego da se tako naziva njihovu djecu koja za to nisu nimalo kriva.

Može netko reći da ta praksa proizlazi iz zakona Crkve. Međutim *Codex iuris canonici* ne određuje nigdje da se piše »zakonit« ili »nezakonit«. CIC određuje samo to da se mora upisati u njigu krštenih (a onda i u ostale dokumente) *ime krštenika, krstitelja, roditelja i kumova, mjesto i dan krštenja*. A ako se radi o »nezakonitoj« djeci, CIC propisuje da se

² Usp. *Schema documenti pontificii quo disciplina canonica de sacramentis recognoscitur*, Typis Poliglottis Vaticanis 1975. can. 333; can. 334; can. 335; can. 336. . . *Gemeinsame Synode der Bischöfe in der Bundesrepublik Deutschland*. Offizielle Gesamtausgabe, Herder, Freiburg-Basel-Wien (1976) 1978. str. 454 gdje doslovno piše: »Die Synode bittet den Papst, bei der Reform des kirchlichen Gesetzbuches die nichtehelichen Kinder den ehelich geborenen rechtlich gleichzustellen«.

upíše ime majke, ako je ona javno poznata, ili to ona sama zatraži pismeno ili pred dva svjedoka. Isto se tako može upisati i očevo ime ako to otac zatraži pismeno, ili pred dva svjedoka, ili je poznat iz javne isprave. U ostalim slučajevima krštenik se upisuje kao dijete nepoznatih roditelja.³

Dakle, Kanonsko pravo dopušta više nego što smo mi predložili.

U ovoj godini djeteta svugdje se govori o jednakim pravima za *svu djecu*. Ne bi li se i Crkva trebala, na ovom području, uključiti riječima i djelima u programe koji se bore za ravnopravnost sve djece, kako one koju nazivaju »zakonitima«, tako i one koju neki nazivaju »nezakonitima«, tj. one djece koja nisu imala sreću da se rode u jednoj crkveno sređenoj obitelji.

Završit ćemo riječima Drugog vatikanskog koncila (G. S. 27) koje nas opominju da budemo 'bližnji' i djeci rođenoj iz nezakonite veze jer ona trpe zbog grijeha koje nisu učinila: »U našim danima posebice postoji hitna i neodložna obaveza da budemo bližnji baš svakom čovjeku i da mu, kad se s njim sretnemo, djelotvorno pomognemo: starcu od svih napuštenu, stranom radniku nepravedno prezrenu, izbjeglici, djetetu iz nezakonite veze koje nezasluženo trpi zbog grijeha koji nije njegov, gladnome koji se poziva na našu savjest podsjećajući nas na Gospodinovu riječ: 'Meni ste učinili koliko ste učinili jednomu od ove moje najmanje braće' (Mt. 25, 40)«. Oci Koncila, dakle, govore o 'djeci rođenoj iz nezakonite veze' a ne spominju više ponižavajući izraz 'nezakonita djeca'.

3 U kanonu 777 § 1 doslovno piše: »Parochi debent nomina baptizatorum, mentione facta de ministro, parentibus ac patrinis, de loco ac die collati baptismi, in baptis-
smalli libro sedulo et sine ulla mora referre«. A § 2 istoga kanona kaže: »Ubi
vero de illegitimis filiis agatur, matris nomen est inserendum . . . item nomen patris,
dummodo ipse sponte sua a parochio vel scripto vel coram duobus testibus id requi-
rat, vel ex publico authentico documento sit notus; in ceteris casibus inscribatur
natus tanquam filius patris ignoti vel ignotorum parentum«.